

UCIDERA LA CEREREA VICTIMEI. CONSIDERAȚII TEORETICE ÎN LEGĂTURĂ CU SCOPUL ȘI FUNCȚIILE INCRIMINĂRII

Iulian DOBRINESCU

Abstract

Euthanasia and assisted suicide continue to constitute a source of contentious debate. This is true not only from an ethical and/or philosophical point of view, but also from a legal standpoint. Currently, euthanasia occupies a somewhat liminal space between traditional views on life and an emerging bioethical conception which places a greater emphasis on the quality of life. This invites debate, in extreme cases, on whether there is cause to speak of an ethics of death and a right to die. As far as criminal law is concerned, due to the delicate and highly debatable circumstances surrounding it, euthanasia stands in stark contrast to other varieties of homicide. This presents new challenges to classic notions of punishment and social defence, which may even be rendered inapplicable.

Keywords: *euthanasia, assisted suicide, homicide, punishment, Romanian Penal Code*

1. Noțiunea de ucidere la cererea victimei

Prin dispozițiile art. 190, Codul penal actual reglementează infracțiunea de ucidere la cererea victimei ca formă atenuată a omorului. Astfel, uciderea săvârșită la cererea explicită, serioasă, conștientă și repetată a victimei care suferea de o boală incurabilă sau o infirmitate gravă atestată medical, cauzatoare de suferințe permanente și greu de suportat, se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani.

Această reglementare a eutanasiei, constituie după cum s-a arătat în doctrină¹ o revenire la o infracțiune deja existentă, sub o formă asemănătoare, în legislația noastră penală².

¹ V. Cioclei, *Drept penal, partea specială I, Infracțiuni contra persoanei și infracțiuni contra patrimoniului*, ed. 3, revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București 2018, p. 38.

² Mai precis, este vorba despre Codul penal Carol al II-lea adoptat în 1936 care prevedea la art. 468 alin. (1), că acela care ucide un om în urma rugăminții stăruitoare și repetate a acestuia, comite crima de omor la rugămintă și se pedepsește cu temniță grea de la 3 la 8 ani; potrivit alin. (3) al aceluiași articol, pedeapsa este închisoarea corecțională de la 1 la 5 ani, atunci când faptul a fost săvârșit în condițiile alineatelor precedente, sub impulsul unui sentiment de milă, pentru a curma chinurile fizice ale unei persoane, care suferea de o boală incurabilă a cărei moarte era inevitabilă din această cauză.

Totodată, reglementarea reprezintă și o aliniere la tradiția majorității codurilor europene³ (art. 486 C. pen. german, art. 77 C. pen. austriac, art. 114 C. pen. elvețian etc.).

Ca o explicație a acestei reveniri legislative, în expunerea de motive a Noului Cod penal se arată că reintroducerea acestui text se impunea ca urmare a noului regim al circumstanțelor atenuante consacrat de partea generală. Într-adevăr, dacă în reglementarea anterioară, uciderea la cererea victimei putea fi valorificată ca o circumstanță atenuantă judiciară, ducând astfel la aplicarea unei pedepse sub minimul special, în reglementarea Noului Cod penal, chiar reținând o atenuantă judiciară, pedeapsa aplicată nu se va mai situa obligatoriu sub acest minim. De aceea, pentru a permite aplicarea unei pedepse care să corespundă gradului de pericol social al acestei fapte, s-a optat pentru o reglementare legală distinctă. De asemenea, a fost preferată denumirea marginală de *ucidere la cererea victimei* și nu cea de omor la cererea victimei, pentru a exclude această faptă dintre antecedentele omorului calificat prevăzut de art. 187 lit. e).

Este de remarcat că sfera de incriminare a art. 190 C. pen. vizează exclusiv eutanasia, care poate fi comisă atât printr-o faptă comisivă, cât și printr-o faptă omisivă, iar nu și sinuciderea asistată medical care poate constitui infracțiunea distinctă de determinare sau înlesnire a sinuciderii (care se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani).

Sinuciderea asistată medical, deși se încadrează încă și mai clar în domeniul vieții private a individului și poate fi văzută din perspectiva celui care se sinucide ca o modalitate de expresie încă și mai fățișă a dreptului la auto-determinare, iar din perspectiva medicului ca un gest de milă (sau chiar ca o obligație morală) și ca atare, lezează (mult) mai puțin interesele societății decât infracțiunea de ucidere la cerere, nu este totuși reglementată ca o formă atenuată a infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii, ceea ce atrage următoarea consecință:

- medicul care **ucide** un pacient aflat în situația descrisă la art. 190, la cererea serioasă, conștientă și repetată a acestuia, va primi o pedeapsă cuprinsă între 1 și 5 ani; medicul care **asistă** sinuciderea unei persoane aflate în situația descrisă la art. 190, la cererea serioasă, explicită, conștientă și repetată a acestuia, va primi o pedeapsă cuprinsă între 3-7 ani (ceea ce îl exclude de la aplicarea dispozițiilor din materia renunțării sau amânării pedepsei.)

O regândire a legislației penale sub acest aspect ar fi binevenită. În orice caz, toate argumentele ce vor fi făcute privitor la infracțiunea de ucidere la cererea victimei, sunt valabile și pentru sinuciderea asistată medical (comisă în condițiile indicate în cuprinsul art. 190, desigur).

În cele ce urmează, vom arăta că incriminarea infracțiunii de ucidere la cererea victimei nu se justifică din perspectiva scopurilor și funcțiilor pedepsei, astfel cum

³ Expunerea de motive a noului Cod penal (<https://www.avocatnet.ro/articles/download>, accesat la data de 09.06.2019).

acestea sunt definite în doctrină și legislație, nu contribuie la apărarea intereselor generale, nu poate conduce la realizarea scopului pedepsei și eludează, ca efect inevitabil al însăși fizionomiei actului incriminat, orice posibilitate de implementare efectivă a funcțiilor pedepsei.

Cu alte cuvinte, realizarea scopului și funcțiilor pedepsei este paralizată prin chiar specificitatea acestei infracțiuni

2. Scurtă trecere în revistă a scopul și funcțiilor pedepsei

În doctrină se menționează că, în materie penală, actele normative nu au o alcătuire haotică de dispoziții, ci se prezintă ca o entitate sistematizată, având o coeziune internă proprie. Prevederile legii penale se corelează, se explică unele prin altele, oferind imaginea unui tot organizat, bine chibzuit, rezultat al unei preocupări de așezare judicioasă și rațională a dispozițiilor normative⁴.

În ce privește instituția pedepsei, apreciem că „așezarea judicioasă și rațională” a dispozițiilor normative nu poate avea ca punct de pornire decât scopul pedepsei, a cărui realizare orientează și, în același timp, justifică opțiunile concrete ale legiuitorului în materie de incriminare și sancționare a unor fapte considerate primejdioase.

Ni se spune că pedeapsa fiind principalul mijloc de realizare a scopului legii penale, care este apărarea valorilor esențiale ale societății împotriva infracțiunilor, scopul său coincide în mod firesc cu scopul legii penale și al politicii penale. Această apărare nu se poate realiza altfel decât făcând să nu se mai săvârșească în viitor fapte socialmente periculoase, adică prevenind săvârșirea de noi infracțiuni⁵.

Preluând argumentele doctrinei, legiuitorul, prin dispozițiile art. 3 din Legea nr. 254/2013, statuează că scopul pedepsei este „prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni”, precum și „formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă, în vederea reintegrării sociale a deținuților”.

Din această expunere se poate deduce că, în concepția legiuitorului, persoana infractorului reprezintă un risc pentru societate, risc dat în vileag tocmai de conduita sa infracțională (și implicit antisocială), risc care urmează a fi atenuat sau chiar suprimat prin influența pedepsei, care astfel se presupune că își și dovedește justificarea și necesitatea.

Putem acum să extragem raționamentul politico-juridic care stă în spatele instituției pedepsei. Logica este simplă. Avem următoarele premise:

a) Criminalitatea se hrănește din ea însăși, în sensul că, lăsată nereprimată, ea tinde să se reproducă, atât prin reiterare cât și prin propagare.

⁴ G. Antoniu, *Reforma penală la primul pas*, în R.D.P. nr.4/1996, p. 9-11, apud A. Crișu, *Drept procesual penal. Partea generală*, ed. a 3-a, revizuită și actualizată, Ed. Hamangiu, București, 2018, p. 57.

⁵ C. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1997, p. 286.

b) Criminalitatea este puternic favorizată (dacă nu chiar cauzată) de existența unei atitudini incorecte față de ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă. Această ultimă premisă ar putea fi mai sintetic formulată după cum urmează: criminalitatea este puternic favorizată (dacă nu chiar cauzată) de o insuficientă integrare socială a infractorilor.

Prin urmare, mijlocul de a o combate, pedeapsa, trebuie să fie în măsură să satisfacă următoarele două cerințe: 1) să împiedice comiterea de noi infracțiuni și 2) să îl înapoieze pe infractor societății.

Aruncând o privire pe acest eșafodaj argumentativ, putem intui principiile sistemului nostru de drept penal și mai putem, chiar fără a deschide vreun exemplar al Codului Penal, să anticipăm câteva dintre principalele opțiuni legislative concrete.

Astfel, spre exemplu, putem intui că nu avem pedeapsa cu moartea. De ce? Pentru că o asemenea pedeapsă, deși ar satisface cu prisosință cerința nr. 1 (cel puțin sub aspectul prevenției speciale), nu se mai justifică din perspectiva cerinței nr. 2.

În mod asemănător, instituția liberării condiționate tinde către o mai eficientă realizare a scopurilor pedepsei, deoarece combină „virtuțile” represiunii pure cu stimulentele eliberării timpurii, firește cu condiția asimilării de către infractor a acelei atitudinii pro-sociale, pro-autoritate, care este, alături de suferința propriu-zisă, cealaltă finalitate declarată a pedepsei.

Pedeapsa este nu numai punctul culminant al ritualurilor represive practicate de puterea statală, care debutează prin urmărirea și judecarea infracțiunilor, dar și rațiunea acestora. Iar asta, repetăm, se datorează faptului că pedeapsa, prin efectul conjugat al funcțiilor sale, are finalități (scopuri) care coincid (sau, în orice caz, se pretinde că ar coincide) cu interesul societății de a fi apărată de consecințele nocive ale anumitor fapte indezirabile.

În literatura de specialitate⁶ se face distincție între scopul imediat și scopul mediat al pedepsei.

Scopul imediat vizează⁷, pe de o parte, așa numita prevenție specială, care este un efect al exercitării funcțiilor pedepsei față de condamnat și care are drept menire preîntâmpinarea oricăror eventuale abateri viitoare de la dispozițiile legii penale prin reeducarea acestuia, iar pe de altă parte, prevenția generală, prin care se înțelege rolul de avertisment pe care o pedeapsă aplicată într-o anumită situație se cuvine să-l aibă asupra tuturor celor tentați să adopte un comportament infracțional.

⁶ A se vedea C. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București 2014, pp. 222-223.

⁷ Cf. C. Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 222.

În fine, scopul mediat, care este tot o formă de prevenție⁸, constă tocmai în plasarea sub sfera ilicitului penal a unei anumite conduite, prin incriminarea acesteia (cu tot cu sancțiunea corespunzătoare).

Prevenția generală și specială se realizează prin intermediul funcțiilor pedepsei care, după cum se apreciază în doctrină⁹, sunt următoarele: funcția retributivă, funcția de intimidare și funcția de reeducare.

Funcția retributivă rezultă din necesitatea sau, în orice caz, intenția ca pedeapsa să se constituie într-o aflicțiune pentru cel pedepsit, o privațiune de drepturi și o suferință morală, corelativă răului pricinuit de infractor prin conduita sa.

În plus, așa cum just se arată în doctrină¹⁰, prin aplicarea și executarea pedepsei, i se dă victimei o satisfacție morală, care o descurajează să încerce să își facă singură dreptate.

Funcția de intimidare (cunoscută în doctrină și sub denumirea eufemistică de funcție de exemplaritate) are la bază ideea (sau presupoziția) că pedeapsa exercită un efect intimidant, descurajant asupra celor care altminteri ar fi ispitiți să se dedea la comiterea de fapte cu caracter penal. Cu alte cuvinte, pedeapsa acționează ca o frână în calea extinderii fenomenului criminalității.

Această funcție a pedepsei îndeplinește un rol și în materie de prevenire¹¹ a recidivei, în sensul că teama de pedeapsă ar servi drept forță inhibantă pentru cei care, în pofida avertismentului primit prin condamnarea anterioară, nu au izbutit să asimileze acea „atitudine corectă față de ordinea de drept” despre care face vorbire legiuitorul penal.

Se apreciază¹² că realizarea acestei funcții este condiționată de fermitatea cu care pedeapsa este aplicată și pusă în executare, de intensitatea și generalitatea dezaprobării moral-politice a faptei și a făptuitorului, care trebuie să reflecte, prin mărimea privațiunii la care condamnatul este supus, gravitatea infracțiunii săvârșite de acesta.

În fine, funcția de reeducare constă în „influențarea asupra mentalității și deprinderilor condamnatului, în sensul înlăturării celor antisociale și formării altora noi, corespunzătoare exigențelor societății¹³”.

Funcția de reeducare se realizează atât pe parcursul judecății, dar mai ales în timpul executării pedepsei. Astfel, art. 89 din Legea nr. 254/2013 prevede că „activitățile educative, de asistență psihologică și asistență socială se organizează în fiecare penitenciar și au ca scop reintegrarea socială a persoanelor condamnate”. Mai departe se menționează că fiecare dintre activitățile anterior enumerate se desfășoară cu un număr corespunzător de specialiști: educatori, preoți, agenți tehnici, monitori sportivi, precum și psihologi și asistenți sociali.

⁸ *Ibidem*, p. 223.

⁹ F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Universul Juridic, 2018, p. 281.

¹⁰ *Ibidem*, p. 282.

¹¹ *Ibidem*, p. 282.

¹² C. Bulai, *op. cit.*, p. 288.

¹³ *Ibidem*, p. 287.

3. Scopul și funcțiile pedepsei din perspectiva infracțiunii de ucidere la cererea victimei

3.1. Funcția retributivă

În ce privește funcția retributivă a pedepsei, este de remarcat că, în cazul infracțiunilor de această natură (eutanasia, sinuciderea asistată medical), poziția subiectivă a făptuitorului nu este una antisocială. Făptuitorul nu intenționează să se plaseze „împotriva” sau „în afara” valorilor sociale. Prin fapta sa, el nu tăgăduiește dreptul la viață al victimei, nici nu repudiază caracterul de valoare supremă a dreptului la viață în general.

Dimpotrivă, ceea ce caracterizează această faptă, în dimensiunea sa subiectivă, internă, este tocmai valorizarea aspectului calitativ al dreptului la viață, în dauna aspectului cantitativ.

„Penală” în sensul strict, tehnico-juridic al cuvântului, fapta de ucidere la cererea victimei nu este totuși o repudiare a ordinii moral-juridice și, cu atât mai puțin, a drepturilor celui ucis.

Astfel, dacă admitem că în anumite contexte, sub presiunea unor suferințe grele și de necurmat, viața se poate converti într-un fel de anti-viață, într-un izvor nesecat de umilințe, care îi răpesc suferindului demnitatea, atunci moartea devine mai curând o eliberare și o modalitate de exprimare a dreptului la auto-determinare.

De altfel, în unele articole scrise pe tema eutanasiei, se menționează că printre curentele de opinie care circulă astăzi cu privire la această chestiune este și ideea „morții demne”. Ideea de bază ar fi că pacientului trebuie să i se garanteze „libertatea de a decide cu privire la tratamentul bolii în stadiul terminal și să i se arate solidaritate și compasiune de către cei din jur (familie prieteni, personal medical, să i se administreze medicația adecvată pentru ușurarea suferințelor fizice și psihice care ar putea deveni insuportabile și chiar „dezumanizante”, astfel încât pacientul să moară cu maximum de conștiință și minimum de durere¹⁴”.

Astfel, uciderea devine un act de milă. Într-un anumit sens, viața este suprimată în interesul vieții, în scopul prezervării demnității vieții.

Ca atare, în acest context, retribuțiunea ca funcție a pedepsei își pierde justificarea. Nu se poate vorbi de existența unui „rău” cauzat de făptuitor victimei și, drept urmare, nici de aplicarea unui rău corelativ, cu titlu de sancțiune, de către societatea ultragiată.

3.2. Funcția de intimidare

Din punctul de vedere al teoriei juridice, funcția de intimidare postulează un anumit grad de perversitate al făptuitorului, dar și al faptei ca atare. Această

¹⁴ L. Stănilă, *Obsesia terapeutică. Pro și contra eutanasiei - noi provocări ale legislației românești*, în *Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Drept*, p. 30.

perversitate, reflexie a caracterului anti-social al infracțiunii, se manifestă încă din momentul de debut al așa numitului „*iter criminis*”, în faza internă a săvârșirii infracțiunii, care prefigurează latura subiectivă.

Astfel, deliberând în forul său interior asupra „meritelor” infracțiunii a cărei săvârșire o proiectează, făptuitorul cântărește argumentele *pro* și *contra*, pune în balanță atât riscurile cât și câștigurile probabile și, în măsura în care socotește că avantajele pun în umbră riscurile, va adopta hotărârea de a comite fapta.

Din aceasta rezultă că infracțiunea, înfățișându-se ca un atentat împotriva valorilor și intereselor societății, implică totodată și o asumare de către infractor a supremației propriilor sale interese și valori meschine, care sunt astfel valorizate și valorificate cu prioritate față de interesele și valorile societății în general.

În literatura criminologică¹⁵, se punctează, spre exemplu, faptul că gândirea delincventului se exercită și se definitivează în primul rând prin opoziția sa față de ideile etice, față de valorile sociale, existența acestuia raportându-se la valori absolute, individualiste, distincte de cele morale care sunt apreciate social¹⁶.

În mod asemănător, s-a spus¹⁷ că, spre deosebire de activitățile socialmente utile, în cazul infracțiunilor, mobilurile sau motivele (impulsurile care dau naștere ideii infracționale) au ele însele caracter antisocial. În concret, s-a arătat că pot apărea ca mobiluri ale infracțiunii dorința de a obține pentru sine anumite bunuri sau avantaje de orice natură, tendința de îmbogățire fără muncă, impulsurile sexuale, un sentiment de ură, lăcomie, răzbunare, gelozie etc.

Concluzia care se desprinde din toate cele ce preced nu poate fi decât aceea că infracțiunea, în asumția legiuitorului cel puțin, are configurația unei activități egoiste și anti-sociale, în sensul că făptuitorul acționează pentru sine, în disprețul și cu ignorarea societății.

Intimidarea (cu presupusul său efect disuasiv) se adresează egoismului infractorului și este, prin urmare, menită a reorienta procesul deliberativ al potențialului făptuitor în direcția abandonării gândului infracțional.

În cazul infracțiunii de ucidere la cererea victimei, lucrurile se înfățișează cu totul altfel. În acest caz, mobilul este unul mai curând altruist și, ca atare, aspectul intelectual al echilibrării motivelor *pro* și *contra* din perspectiva avantajelor sau dezavantajelor pentru persoana făptuitorului va ocupa, în mod necesar, un loc mult mai modest în procesul decizional care precede punerea în executare a hotărârii.

¹⁵ I. Tănăsescu, G. Tănăsescu, C. Tănăsescu, *Metacriminologie*, Ed. CH. Beck, 2010, p. 157.

¹⁶ Se prea poate ca acest punct de vedere să nu reflecte realitatea, dar eșafodajul teoretic al doctrinei penale române sugerează o atare viziune.

¹⁷ C. Bulai, *Drept penal român. Partea generală*, Vol. I, Casa de Editură și Presă „Șansa”, București, 1992, p. 142.

Făptuitorul acționează în *contra* propriilor sale intereselor. El nu are nimic de câștigat de pe urma faptei, ci dimpotrivă, se expune riscului de a fi pedepsit fără a putea măcar anticipa un avantaj de pe urma faptei.

Altfel spus, făptuitorul nu săvârșește fapta „împotriva” victimei, ci „pentru” ea. Fapta nu relevă un conflict între victimă și autor, ci un angajament solemn între acestea care se revendică, din perspectiva autorului, de la o anumită înțelegere a afecțiunii și a moralității.

Așa cum foarte corect s-a arătat de alți autori, mobilul și scopul arată că autorul acestei infracțiuni „este un criminal de conjunctură, împins la gestul ilicit de un sentiment în esența lui nobil, acela de milă, compasiune și chiar altruism față de semenii săi aflați în mare suferință, neputând spune că el acționează precum un criminal tipic, cu indiferență afectivă și cu agresivitate, așa cum ni se prezintă în modelul de personalitate criminală al lui Jean Pinatel”¹⁸.

Intenția reală nu este uciderea. Uciderea este doar mijlocul prin care se urmărește curmarea suferințelor celui bolnav. Prin urmare, nu se poate spune că amenințarea pedepsei îl „*inhibă*” pe făptuitor de la a ucide victima, pentru că, în realitate, el nu urmărește moartea victimei ca a atare, ci un alt scop care ar putea fi: curmarea suferințelor, redarea demnității.

3.3. Funcția educativă

Așa cum s-a arătat în literatura de specialitate¹⁹, pedeapsa, ca mijloc de reeducare, urmărește împiedicarea repetării conduitei antisociale prin eliminarea din conștiința condamnatului a însăși ideii conduitei ilicite ca modalitate de soluționare a tendințelor, aspirațiilor sau situațiilor conflictuale în care s-ar afla acesta.

O idee similară a avut și legiuitorul atunci când a statuat că pedeapsa urmărește, printre altele, formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă (art. 3 din Legea nr. 254/2013).

Premisa este evidentă. Făptuitorul trebuie „reeducat”, deoarece săvârșirea faptei face dovada unei deficiențe de educație civică, care este reliefată prin chiar comiterea faptei. Altfel spus, necesitatea reeducării infractorului este oarecum presupusă, în sensul că ea se deduce logic tocmai din faptul că infractorul este infractor.

Desigur, dacă mobilul și scopul infracțiunii nu este dintre acelea care ar sugera o atitudine incorectă a făptuitorului față de ordinea de drept și regulile de conviețuire socială, atunci componenta educativă a pedepsei va fi golită de conținut.

¹⁸ Rareș-Mihail Oprea, Mihnea-Tudor Orjan, *Uciderea la cererea victimei – între tradiție și provocările actualității*, <https://www.juridice.ro/595260/uciderea-la-cererea-victimei-intre-traditie-si-provocarile-actualitatii.html>, accesat la data de 04. 06.2019.

¹⁹ C. Bulai, *op. cit.*, p. 284.

4. Aspecte privind realizarea scopului pedepsei

Luând în calcul conjuncturalitatea acestei infracțiuni, specificitatea mobilului precum și particularitățile condițiilor preexistente, nu putem să nu observăm că finalitatea aplicării pedepsei, prevenția, este *ab initio* lăsată fără obiect.

Nu se poate pretinde, în mod rezonabil, că săvârșirea acestei infracțiuni evidențiază vreo nuanță „sinistră” în alcătuirea personalității autorului sau, în orice caz, că ar face dovada unei inclinații a aceluiași făptuitor către anti-social, către înfrângerea sau nesocotirea legii. În plus, nici nu justifică presupunerea vreunui risc viitor de recidivă.

Cu alte cuvinte, comiterea acestei infracțiuni nu reliefează un risc criminogen al autorului ei mai crescut față de media populației. Ca atare, prin aplicarea pedepsei nu se poate susține în mod credibil că au fost create premisele unei „prevenții speciale”. Dimpotrivă, aplicarea pedepsei ar avea mai degrabă un impact nociv asupra personalității făptuitorului.

Dar prevenția generală? În primul rând nu este clar ce ar presupune prevenția generală în această situație. Sunt oare avertizați destinatarii legii să nu dea curs solicitării explicite, serioase, conștiente și repetate de eutanasiere venite din partea unei persoane care suferă de o boală incurabilă sau de o infirmitate gravă atestată medical, cauzatoare de suferințe permanente și greu de suportat, sub sancțiunea aplicării pedepsei prevăzute de lege? Dacă răspunsul este afirmativ, atunci avertismentul este fățiș inutil, pentru că nimeni nu anticipează a se afla într-o asemenea situație, iar cei care totuși se regăsesc în situația rarisimă de a fi confrunțați cu o asemenea solicitare nu sunt câtuși de puțin „tentați” sau „ispitiți” să comită infracțiunea. Ceea ce intenționează aceste persoane nu este să-l ucidă pe suferind, ci să-i curme suferința. Tragismul extraordinar al situației constă tocmai în aceea că finalitatea reală urmărită, respectiv alungarea suferinței și redarea demnității suferindului, nu se poate îndeplini decât prin suprimarea vieții celui în suferință.

De aceea, având în vedere particularitățile elementului material al acestei infracțiuni, nu se poate susține, în mod rezonabil, ca nereprimarea ei creează premisele propagării faptelor din această categorie.

5. Rațiunea incriminării infracțiunii de ucidere la cererea victimei. Concluzii.

Cu privire la infracțiunea prevăzută de art. 190 C. pen., în doctrină se arată că „uciderea la cererea victimei sau eutanasia activă este incriminată, deoarece, chiar dacă orice persoană fizică are dreptul să dispună de ea însăși, potrivit alin. (2) al art. 26 din Constituție, nu există și dreptul de a dispune de viața altei persoane,

chiar dacă aceasta cere explicit, serios, conștient și repetat, din cauza suferințelor în care se află o atare rezolvare”²⁰.

Acest punct de vedere face abstracție de faptul că, în cazul particular al acestei infracțiuni, subiectul activ nemijlocit – cel care săvârșește efectiv actul uciderii –, nu face altceva decât să acționeze ca agent intermediar al „victimei”, a cărei voință predomina de fapt. În realitate, dreptul de dispoziție în această situație este exercitat nu de pretinsul „cigaș”, ci de însăși „victima”, care se prevalează de simțăminte de milă și compasiune ale unei alte persoane pentru a obține o izbăvire de suferințele sale constante și inepuizabile, prin procedeul eutanasiilor.

Cu alte cuvinte, așa cum vom arăta mai jos, se poate susține că dreptul de dispoziție în acest caz nu este atât al făptuitorului, cât al celui eutanasiat.

Se mai poate spune că particularitatea remarcabilă a acestei infracțiuni constă tocmai în faptul că subiectul pasiv este totodată și autorul moral al acesteia.

Autorul nemijlocit, pe de altă parte, nu are inițiativa faptei, nu profită de pe urma ei, iar mobilul faptei este unul de natura pur altruistă.

În realitate, această infracțiune se îndepărtează puternic de coordonatele clasice ale omorului, fiind, în fond, un fel de sinucidere mediată.

Cu toate acestea, s-ar putea susține, și într-adevăr acest argument este des vehiculat, că reprimarea acestei fapte este în interesul societății.

Acestea fiind spuse, la prima vedere²¹ nu reiese cu evidență în ce anume constă interesul societății de a refuza suferindului aflat în situația descrisă la art. 190 C. pen. dreptul de a muri cu demnitate.

În literatura juridică se menționează că specificul infracțiunii de ucidere la cererea victimei este tocmai faptul că dreptul la viață este protejat și în situațiile în care o anumită persoană dorește să renunțe la propriul drept, în condiții excepționale, în care este afectată de o boală incurabilă sau de o infirmitate gravă ce îi provoacă suferințe greu de suportat²².

În mod firesc, în această situație se poate pune următoarea întrebare: cine anume este beneficiarul acestei „protecții”? Evident, acesta nu poate fi chiar cel care solicită eutanasia, pentru că, pe de o parte, pretinsa protecție este în realitate o condamnare la suferință, iar, pe de altă parte, voința suferindului este categorică privitor nu atât la faptul că ar prefera moartea vieții, cât la faptul că împrejurările vieții au atins un asemenea prag al dezumanizării, încât moartea devine nu o preferință, ci o nevoie disperată.

Este adevărat că, potrivit art. 22 alin. (2) C. pen., consimțământul persoanei vătămate nu produce efecte în cazul infracțiunilor contra vieții, dar nu trebuie

²⁰ Tudorel Toader (coord.), *Noul Cod penal – Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014 (<https://sintact.ro/#/commentary/587218185/1/colectiv-toader-tudorel-noul-cod-penal-din-28-feb-2014-hamangiu?cm=URELATIONS>, accesat la 18.03.2019).

²¹ Și nici la a doua vedere.

²² V. Cioclei, *op. cit.*, p. 39.

trecut cu vederea că particularitatea acestei infracțiuni nu ține exclusiv de manifestarea prealabilă a consimțământului victimei la actul de ucidere, ci, mult mai important, de contextul în care acest consimțământ este dat, context care, alături de consimțământ, se impune făptuitorului cu forța unei pledoarii pentru justiția morală a faptei.

Există opinia²³ că în cazul acestei infracțiuni consimțământul persoanei vătămate funcționează ca o cauză de atenuare a răspunderii penale. Aceasta este numai în parte adevărat. Existența consimțământului este o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru reținerea acestei infracțiuni.

În realitate, atenuarea represiunii penale se explică nu atât prin consimțământul victimei (simplul fapt că victima consimte să fie ucisă, oricât de serioasă și chibzuită ar fi această manifestare de voință, nu spune nimic despre pericolozitatea infracțiunii sau a infractorului, care ar putea la fel de ușor să fie cea specifică omorului), cât prin mobilul și scopul faptei care se concretizează în dorința de a elibera persoana suferindă de chinurile prin care trece. Cu alte cuvinte, legea recunoaște, până la un punct, o anumită latură pozitivă a procedurii eutanasiei și, implicit, a dorinței celui eutanasiat de a fi „eliberat” de suferințele sale chiar prin moarte.

Pentru toate aceste motive, nu poate fi primită ideea că legea se împotrivesc procedurii eutanasiei pentru a-l „proteja” pe cel ucis sau care dorește să moară.

Atunci care este totuși rațiunea incriminării?

În literatura de specialitate²⁴, se susține că legalizarea eutanasiei vine la pachet cu o serie de „efecte negative profunde”, care ar fi următoarele:

a) Riscul de a scăpa de sub control fenomenul, în sensul că „ deși destinată pacienților cu boli în faza terminală, eutanasia ar fi mai devreme sau mai târziu folosită pentru alte grupuri de pacienți cum ar fi persoanele în vârstă, pacienții cu handicap, pacienții cu probleme afective, cei cu infirmități și chiar copii nou născuți cu infirmități. Astfel se va ajunge la o desconsiderare a vieții umane, în general a membrilor vulnerabili dintr-o societate.”

În realitate, ceea ce invocă aici autoarea este un fel de „incontinență” legislativă a legiuitorului, în ideea că o prezumtivă lege viitoare favorabilă eutanasiei ar răpi cumpătul legiuitorului și l-ar angaja definitiv pe calea liberalizării excesive a eutanasiei. Este de remarcat că primejdia acestei „pante alunecoase” nu este argumentată foarte limpede. Totodată, se ignoră faptul că legea este cea care se pliază pe mutațiile conștiinței moral-juridice a societății, nu invers. Inovațiile legislative nu curg în cascada, în virtutea unei logici proprii, ci doar consfințesc perimarea unor raționamente legislative depășite.

²³ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 39; C. Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 190.

²⁴ L. Stănilă, *op. cit.*, p. 32.

b) Presiunea psihică asupra celor care au devenit nefolositori (bolnavi, bătrâni) sau o povară în familie sau societate și care „s-ar simți constrânși moral să accepte eutanasia” și riscul de normalizare a eutanasiei ca o practică medicală obișnuită.

Acesta este exact argumentul anterior, exprimat însă cu alte cuvinte. Totodată, linia de argumentație schimbă pe nesesizate terenul discuției. Astfel, dacă mai înainte dezbaterea se ținea pe marginea dreptului la moarte demnă al bolnavilor în agonie, acum se argumentează împotriva eutanasierii bătrânilor și infirmilor, ipoteză care excede cadrul inițial al problemei și care de fapt nu este o primejdie reală, pentru că nu este susținută în mod serios de nimeni²⁵.

În plus, trebuie scos în evidență că toate acestea nu sunt veritabile argumente împotriva eutanasiei ca atare, pentru că ele nu fac altceva decât să ocolească miezul problemei. Dacă eutanasia trebuie incriminată, atunci motivul trebuie să vizeze însăși fapta de eutanasiere (definită în cadrul limitelor conceptuale care îi sunt firești, adică suprimarea la cerere a vieții celor în suferință atroce), nu vagi angoase cu privire la (im)probabile fenomene adiacente, aflate într-o legătură causală ambiguă cu eutanasia.

Revenind la o critică des întâlnită, s-ar mai putea spune, ca un argument împotriva eutanasiei, că nu i se poate recunoaște medicului sau oricărei alte persoane dreptul de a dispune de viața altuia. Desigur, acest argument ignoră datele problemei. În realitate, așa cum am arătat mai sus, atât în cazul eutanasiei (avem aici în vedere situația descrisă la art. 190), cât și al sinuciderii asistate medical, cel care *dispune* este însuși cel care urmează să moară sau să fie asistat să moară.

Evident, dacă cel în cauză s-ar putea sinucide fără ajutor, ar face-o. Cu toate acestea, opțiunea aceasta nu este întotdeauna deschisă celor interesați. Se prea poate, spre exemplu, ca starea medicală a suferindului să fie de o asemenea precaritate, încât acestuia îi lipsește puțința de a comite *fizic* actul. La fel de bine, și poate chiar mai probabil, poate lipsi fortitudinea psihică de a trece la faptă, deși există voință. Sau poate este nevoie de cunoștințe medicale de specialitate pentru a garanta consumarea rapidă și fără durere a morții.

În toate aceste situații, suferindul va fi nevoit să apeleze la alții, cadre medicale sau nu, fie pentru a obține asistență în executarea suicidului, fie pentru a fi efectiv eutanasiat.

În orice caz, în toate ipotezele descrise mai sus este de netăgăduit că voința de a muri (dispoziția) aparține suferindului, celui care dorește să fie eutanasiat, iar nu celor care, din varii motive (milă, compasiune, viziune morală care tolerează ideea morții demne), consimt să ajute la realizarea acestei voințe, fie prin acordarea de asistență de specialitate, fie prin săvârșirea efectivă a eutanasiei.

Cu alte cuvinte, atât sinuciderea asistată, cât și eutanasia reprezintă varietăți ale sinuciderii. De aici rezultă și controversa.

²⁵ Dacă se dorește să se susțină că un lucru duce inevitabil la altul, trebuie să se arate și de ce. Concluzia nu se impune de la sine.

Suicidul, în logica dreptului penal român²⁶, nu poate face obiectul unei incriminări, deoarece, pe de o parte, respectiva incriminare ar fi în mod hilar lipsită de obiect în ipoteza consumării suicidului, iar, pe de altă parte, nu suntem în prezența unei fapte apte să genereze un *conflict de drept penal*²⁷.

Eutanasia și sinuciderea asistată medical, în mod corespunzător, nu sunt nici ele în măsură să dea naștere unui raport social conflictual, evident nu în sensul propriu al cuvântului, pentru că voința tuturor părților implicate concordă pe deplin, iar ambele fapte se revendică de la o valoare pozitivă (redarea demnității, curmarea suferinței), iar nu una negativă (simpla dorința a victimei de a muri). Din acest din urmă motiv, eutanasia și sinuciderea asistată medical se deosebesc în mod substanțial și de infracțiunea de determinare a sinuciderii²⁸.

Având în vedere toate cele de mai sus, observăm că nici acum nu suntem pe deplin edificați cu privire la rațiunea incriminării. Nu avem încă o explicație clară a interesului societății de a reprima asemenea fapte.

Cu privire la această problemă, s-ar putea spune că eutanasia și sinuciderea asistată creează societății aceleași dileme ca și celelalte iterații ale sinuciderii. Despre sinucigaș, de exemplu, s-a opinat că este „o persoană inoportună, căci perturbă echilibrul social și subminează chiar încrederea în ea însăși a societății, care se simte vinovată, sau cel puțin pusă sub acuzare”²⁹.

Pe aceeași notă, s-a conchis că „atât prin semnificația sa, cât și prin consecințe, suicidul deranjează societatea, care ar putea fi tentată, dacă nu și-ar lua măsuri de precauție, să reacționeze – într-un anumit fel, instinctiv – printr-o prea largă utilizare a instrumentului său favorit de autoapărare care este dreptul la represiune³⁰”.

Se prea poate ca suicidul să fie „o acuzație împotriva organizării sociale, căreia i se reproșează că este incapabilă să asigure bunăstarea propriilor membri³¹”.

Eutanasia are aceleași valențe acuzatorii, același substrat subversiv și, prin urmare, stânjenește societatea în aceeași măsură. Instrumentul represiunii este astfel utilizat nu pentru că ar exista o nevoie reală, perceptibilă de a stopa sau preveni faptele din categoria eutanasiilor, nu pentru că se sesizează vreo primejdie actuală sau potențială, ci pentru a refula mesajul incomod pe care eutanasia îl aduce cu sine.

²⁶ A se vedea V. Cioclei, *op. cit.*, p. 39.

²⁷ Totuși, este clar că legiuitorul privește cu ochi suspecti asemenea manifestări de voință, altfel nu s-ar explica incriminarea faptelor prevăzute la art. 190 și 191 C. pen.

²⁸ Cu toate că, în prezent, în mod nefericit, sinuciderea asistată medical este cuprinsă în conținutul infracțiunii de determinare a sinuciderii.

²⁹ F. Zenati, *Commentaire de la loi du 31 decembre 1987 tendant à reprimer la provocation au suicide*, Revue trimestrielle de droit civil, 1988, p. 427., citat în George Minois, *Istoria Sinuciderii, Societatea occidentală în fața morții voluntare*, Ed. Humanitas, București, 2002, p. 340.

³⁰ D. Mayer, *En quoi le suicide interesse-t-il le droit?*, Agora, iunie 1990, pp. 29-36, *apud* G. Minois, *op. cit.*, p. 340.

³¹ George Minois, *op. cit.*, p. 342.

Prin urmare, s-ar putea susține că pentru legiuitor, spre deosebire de toate celelalte infracțiuni, rațiunea incriminării, „miza” reală a sancționării penale a acestei fapte nu are câtuși de puțin de a face cu persoana autorului propriu-zis, cu primejdia pe care acesta ar prezenta-o pentru comunitate și nici măcar cu presupusul pericol social abstract al eutanasiei, ci cu repudierea gestului ca atare, care este perceput ca fiind deopotrivă insolit și subversiv.

Având în vedere toate acestea, devine evident că, dacă în cazul majorității infracțiunilor există un continuum, un liant, o legătură de netăgăduit între pericolozitatea faptei și pericolul social al făptuitorului, legătură care justifică atât aplicarea, cât și dozarea pedepsei prin raportare la conținutul concret al faptei, în cazul infracțiunii de ucidere la cererea victimei această legătură este ruptă sau, în orice caz, subțiată considerabil.

Deși pedeapsa este aplicată autorului (celui care săvârșește actul de eutanasiere), avertismentul exprimat de acea pedeapsă se adresează mai degrabă celui eutanasiat, celui care dorește să moară, care este astfel atenționat să nu-și aroge drepturi pe care societatea nu i le recunoaște.

Altfel spus, opțiunea de incriminare a acestor fapte se prezintă nu (doar) ca un reflex de apărare, ci și ca un act de denunțare morală a unei categorii de fapte care ridică multiple dileme morale și culturale.

Ne regăsim, prin urmare, într-una din acele situații istorice de tranziție în care legea penală oglindește tot mai palid anumite idiosincrazii culturale, anumite „sensibilități” de ordin moral și religios ale societății, cândva puternic cimentate și de nezdruncinat, dar care în prezent apar tot mai diluate.

Despre rezistența societății în fața morții voluntare, istoricul francez Georges Minois a făcut observația că „gaura neagră și amenințătoare a neantizării revoltă și înfricoșează, iar cei care se precipită voluntar în ea sunt considerați nebuni. Dar acest refuz colectiv și individual nu este oare dictat de invincibila repulsie a fiecăruia de a-și reprezenta o soartă despre care știe că va fi în mod inevitabil și a lui?”

Cazul extrem al eutanasiei e cel prin care problema reapare cu pregnanță în zilele noastre, în ciuda presiunilor autorităților morale și politice, primele încăpățânându-se să afirme că suferințele, chiar extreme și incurabile, au o valoare pozitivă, iar celelalte temându-se de derapaje. Din aceste motive, mii de ființe dezumanizate de suferințe intolerabile sunt condamnate să trăiască. În dificila mutație a valorilor la care asistăm, n-ar trebui oare ca dezbaterile, care se polarizează pe bioetică, să aibă în vedere și o tanatoetică³²?

În acord cu această viziune, în contextul unei tot mai mari disponibilități de discutate a acestor chestiuni, suntem de părere că există cu prisosință loc de dezbateri fructuoase pe această temă.

³² George Minois, *op. cit.*, p. 343.

Bibliografie

- G. Antoniu, *Reforma penală la primul pas*, în R.D.P. nr. 4/1996.,
C. Bulai, *Drept penal român. Partea generală*, Vol. I, Casa de Editură și Presă „Șansa”, București, 1992
C. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1997.
V. Cioclei, *Drept penal. Partea specială I, Infracțiuni contra persoanei și infracțiuni contra patrimoniului*, ed. 3, revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București 2018.
A. Crișu, *Drept procesual penal. Partea generală*, ed. a 3-a, revizuită și actualizată, Ed. Hamangiu, București, 2018.
Rareș-Mihail Oprea, Mihnea-Tudor Orjan, *Uciderea la cererea victimei – între tradiție și provocările actualității* (www.juridice.ro).
F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2018.
L. Stănilă, *Obsesia terapeutică. Pro și contra eutanasiei – noi provocări ale legislației românești*, în *Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Drept*.
George Minois, *Istoria Sinuciderii, Societatea occidentală în fața morții voluntare*, Ed. Humanitas, București.
I. Tănăsescu, G. Tănăsescu, C. Tănăsescu, *Metacriminologie*, Ed. C.H. Beck, București, 2010.
Tudorel Toader (coord.), *Noul Cod penal – Comentarii pe articole*, Ed. Hamangiu, București, 2014. (www.sintact.ro).